

De aanvang van de korte verjaringstermijn bij verjaring van vorderingen tot schadevergoeding

Bb 2018/56

Voor het antwoord op de vraag wanneer de verjaringstermijn van vorderingen uit onrechtmatige daad aanvangt, dient te worden gekeken naar het moment waarop de benadeelde schuldeiser daadwerkelijk in staat is geweest zijn vordering in te stellen. Een schuldeiser is hiertoe daadwerkelijk in staat als hij voldoende zekerheid heeft verkregen over het bestaan van de schade, de oorzaak van de schade of de hiervoor verantwoordelijke persoon. Voldoende zekerheid over de juridische beoordeling van de feiten en omstandigheden die betrekking hebben op de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon is daarentegen niet vereist.

1. Inleiding

Stelt u zich eens voor; u heeft schade geleden door toedoen van een ander. U weet dat u schade heeft geleden. U weet ook wie hier verantwoordelijk voor was. Toch heeft u de verantwoordelijke niet aansprakelijk gesteld. Uw advocaat gaf u namelijk te kennen dat – gelet op de wet, de houding van de wetgever en eerdere rechtspraak – het onvoldoende zeker was dat uw vordering in rechte zal slagen. Na meer dan vijf jaar stil gezeten te hebben, verkrijgt u meer zekerheid over de juridische beoordeling van de feiten en omstandigheden aangaande de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon. Nu blijkt dat voldoende zeker is dat u over een rechtens afdwingbare vordering beschikt. Bent u nu te laat? Het antwoord op deze vraag staat centraal in het arrest van de Hoge Raad van 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:677, dat ik in deze bijdrage zal bespreken.

2. Juridisch kader

2.1 Bevrijdende verjaring

Ingevolge de hoofdregel van art. 3:306 BW verjaart een rechtsvordering na verloop van twintig jaar, tenzij de wet anders bepaalt. Op diverse plaatsen bepaalt de wet daadwerkelijk ook anders, wat veelal resulteert in een kortere verjaringstermijn. Voor de meest voorkomende rechtsvorderingen tot nakoming (art. 3:307 BW), ontbinding (art. 3:311 BW), onverschuldigde betaling (art. 3:309 BW) en schadevergoeding (art. 3:310 lid 1 BW), geldt een kortere verjaringstermijn van vijf jaar. Ook bijvoorbeeld vorderingen die strekken tot vernietiging wegens een wilsgebrek kennen een (nog) kortere termijn (3 jaar, art. 3:52 BW).

2.2 Verjaringstermijn bij vorderingen tot schadevergoeding (art. 3:310 lid 1 BW)

In de zaak die ten grondslag lag aan het arrest van 4 mei jl. werd schade gevorderd uit hoofde van onrechtmatige daad

(art. 6:162 BW). Van toepassing was daarom de korte verjaringstermijn zoals die is genoemd in art. 3:310 lid 1 BW. In dit artikel wordt – kort weergegeven – bepaald dat een rechtsvordering tot vergoeding van schade verjaart door verloop van vijf jaren na de aanvang van de dag, volgende op die waarop de benadeelde zowel met de schade als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden. De verjaringstermijn van vijf jaar gaat dus lopen nadat, enerzijds, de schuldeiser bekend is met het bestaan van de vordering en, anderzijds, hij bekend is met de schuldenaar op wie hij een vordering heeft. Het (dubbele) bekendheidsvereiste dient subjectief te worden opgevat. Van belang is dus dat de benadeelde *daadwerkelijk* bekend is met de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon.

3. Feiten en vordering TMG

3.1 Feitenrelaas

De partijen die in deze zaak tegenover elkaar stonden waren de Telegraaf Media Groep (hierna: TMG), de uiteindelijke eisers in cassatie, en de Nederlandse Staat, de uiteindelijke verweerster in cassatie. Op basis van afspraken met de omroeporganisaties publiceerde TMG een dagelijks overzicht van televisieprogramma's in De Telegraaf. TMG wilde echter graag een weekoverzicht publiceren van deze programma's met de dag en tijdstip van uitzending hiervan. De omroeporganisaties hadden zich hier in het verleden met succes tegen verzet, onder meer met een beroep op de zogenaamde 'onpersoonlijke geschriftenbescherming' uit de (oude) Auteurswet.

In 1996 trad de Databankenrichtlijn in werking, die in Nederland door middel van de Databankenwet werd geïmplementeerd en in 1999 in werking trad. De implementatie van de Databankenrichtlijn zorgde er – volgens sommigen, waaronder ook TMG, onterecht – niet voor dat de onpersoonlijke geschriftenbescherming uit de Auteurswet werd geschrapt. Naar aanleiding van het *Football Dataco*-arrest van het Hof van Justitie uit 2012, oordeelde de Hoge Raad in een arrest uit 2014 dat de onpersoonlijke geschriftenbescherming bij implementatie van de Databankenrichtlijn (inderdaad) had moeten worden geschrapt uit de Auteurswet.

3.2 Vorderingen TMG

In de procedure die ten grondslag lag aan het arrest van 4 mei jl. sprak TMG de Staat aan voor de onjuiste implementatie van de hiervoor genoemde Databankenrichtlijn. TMG vorderde een verklaring voor recht dat de Staat onrechtmatig jegens haar had gehandeld door niet al in 1998 de onpersoonlijke geschriftenbescherming uit de Auteurswet te schrappen. Zij vorderde hiernaast vergoeding van de schade die zij als gevolg van de onpersoonlijke geschriftenbescherming had geleden.

¹ Ilse Bakker is advocaat bij Van Benthem & Keulen B.V. te Utrecht.

3.3 *Het geschil in cassatie: verjaard of niet verjaard?*

Het cassatieberoep van TMG ging niet over inhoud van de vorderingen van TMG, maar over de verjaring ervan. TMG had de Staat eerst op 21 september 2012, na de publicatie van het *Football Dataco*-arrest in maart 2012, aansprakelijk gesteld. Nu TMG echter wel meende vanaf 1998 schade te hebben geleden, stelde de Staat zich op het standpunt dat de vorderingen van TMG reeds in 2003, althans in elk geval ruim voor 2012, waren verjaard. Zowel de Rechtbank Den Haag als het Hof Den Haag volgden de Staat in dit verjaringsverweer.

4. Hoge Raad

In cassatie voerde TMG aan dat zij pas na het *Football Dataco*-arrest voldoende zekerheid had dat de door haar geleden schade (mede) werd veroorzaakt door het onrechtmatig handelen van de Staat. TMG stelde in dit verband dat, gelet op de opvatting van de wetgever dat de onpersoonlijke geschriftenbescherming was toegestaan, en de rechtspraak die dat onderschreef, niet van haar kon worden geveerd dat zij vóór het arrest van het Hof van Justitie haar vordering zou hebben ingesteld. Het hof heeft miskend dat voor het gaan lopen van de korte verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW vereist is dat de benadeelde voldoende zekerheid heeft verkregen dat de schade is veroorzaakt door tekortschietend of foutief handelen van de betrokken persoon, aldus TMG.

De Hoge Raad gaat niet mee in dit betoog van TMG. In overwegingen 3.3.2 en 3.3.3 van het arrest schetst de Hoge Raad eerst het toepasselijke juridisch kader, waarbij wordt ingezoomd op eerdere rechtspraak over de bekendheidseis uit art. 3:310 lid 1 BW. De Hoge Raad overweegt hierbij allereerst dat uit deze eerdere rechtspraak volgt dat het hierbij moet gaan om een *daadwerkelijke* bekendheid bij de benadeelde, zodat het enkele vermoeden daarvan niet volstaat. De korte verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW begint pas te lopen op de dag na die waarop de benadeelde *daadwerkelijk in staat is* een rechtsvordering tot vergoeding van de door hem geleden schade in te stellen. Ter illustratie van dat 'moment waarop de benadeelde in staat is', wordt verwezen naar het *Mispelhoef*-arrest² uit 2017, waarin werd geoordeeld dat een benadeelde daartoe 'daadwerkelijk in staat is', als hij voldoende zekerheid – die niet een absolute zekerheid hoeft te zijn – heeft verkregen dat de schade is veroorzaakt door tekortschietend of foutief handelen van de betrokken persoon.

Tot zover past dit nog in het betoog van TMG. Immers, TMG voerde aan dat zij pas na het *Football Dataco*-arrest voldoende zekerheid had dat de door haar geleden schade werd veroorzaakt door het onrechtmatig handelen van de Staat. In rechtsoverweging 3.3.3 legt de Hoge Raad echter uit dat TMG hier twee zaken door elkaar heeft gehaald: het hebben van voldoende zekerheid is (enkel) van belang in de gevallen waarin de benadeelde onbekend is met of redelijkerwijs in onzekerheid verkeert over het *bestaan* van de schade, de *oorzaak* van de schade of de voor het ontstaan

van de schade *verantwoordelijk* persoon. Het vereiste van voldoende zekerheid heeft géén betrekking op het geval dat de benadeelde onbekend is met dan wel in onzekerheid verkeert over de *juridische beoordeling* van de feiten en omstandigheden aangaande de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon. Daadwerkelijke bekendheid met de juridische beoordeling is voor het gaan lopen van de verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW *niet* vereist. Dat bekendheid met de juridische beoordeling niet is vereist volgt uit diverse eerdere arresten van de Hoge Raad, waaronder het *Bosman/G*-arrest³ uit 2004. In het *Bosman/G*-arrest gaf de Hoge Raad hiervoor al vier argumenten⁴

- (1) in het algemeen geldt met het oog op een behoorlijk verloop van het rechtsverkeer het uitgangspunt dat een beroep op rechtsdwaling niet kan worden aanvaard;
- (2) het slagen van een beroep op rechtsdwaling zou tot rechtsongelijkheid aanleiding geven waar juridische kennis niet in gelijke mate bij eenieder aanwezig is;
- (3) het zou in strijd met de rechtszekerheid zijn wanneer de aanvang van de verjaring afhankelijk zou zijn van het tijdstip waarop de benadeelde juridisch advies inwint;
- (4) het zou in strijd zijn met de bescherming die de korte verjaringstermijn beoogt te bieden⁵ als de benadeelde zonder hinder van die termijn zou kunnen profiteren van een eerst veel later bekend geworden inzicht met betrekking tot de juridische situatie ten tijde van het ontstaan van de schade, terwijl de aansprakelijke persoon zijn gedrag heeft gericht naar de destijds geldende inzichten.

De Hoge Raad concludeert vervolgens dat er in het geval van TMG geen sprake was van (on)zekerheid over het bestaan of de oorzaak van de schade, maar dat de door haar gestelde (on)zekerheid zag op de juridische beoordeling. De zekerheid die TMG aan het arrest toedichtte, gaf met andere woorden 'slechts' een juridische zekerheid en had derhalve geen invloed op de (aanvang van de) verjaringstermijn. In de woorden van de Hoge Raad:

r.o. 3.3.4 "Het in het onderdeel bedoelde betoog van TMG dat zij pas na het *Football Dataco*-arrest voldoende zekerheid had dat de schade (mede) is veroorzaakt door het onrechtmatig handelen van de Staat, heeft betrekking op de juridische beoordeling van de van belang zijnde en haar bekende feiten en omstandigheden, namelijk, voor zover hier van belang, of sprake is geweest van onrechtmatig handelen door de Staat bestaande in het handhaven van de onpersoonlijke geschriftenbescherming na de inwerkingtreding van de Databankenrichtlijn. Op grond van het hiervoor in 3.3.3 overwogene kan de gegrondheid van dit betoog niet ertoe leiden dat de korte verja-

³ HR 26 november 2014, ECLI:NL:HR:2004:AR1739, NJ 2006/115.

⁴ In het in deze bijdrage besproken arrest van 4 mei jl. worden deze argumenten (m.u.v. het tweede argument) opnieuw aangehaald door de Hoge Raad.

⁵ N.B. In het *Bosman/G*-arrest, wordt gesproken over de 'billijkheid' die hieraan in de weg zou staan.

² HR 31 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:552.

ringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW op een later tijdstip is gaan lopen. Het hof heeft dit betoog derhalve terecht verworpen. De hiervoor in 3.3.1 vermelde klacht van het onderdeel is dus ongegrond.”

5. De bekendheidseis in de rechtspraak

Het arrest van 4 mei jl. geeft aanleiding om de rechtspraak over de bekendheidseis van art. 3:310 lid 1 BW (en het vergelijkbare 3:3109 BW) schematisch weer te geven. Ik pretendeer hiermee geen uitputtend totaalbeeld te geven van alle rechtspraak op dit vlak, maar beoog een praktisch overzicht te geven van de wijze waarop de Hoge Raad de bekendheidseis de afgelopen jaren heeft gepreciseerd.

	Aanvang verjaringstermijn bij:
Art. 3:310 lid 1 BW (of art. 3:309 BW)	Bekendheid met schade
HR 6 april 2001, NJ 2002/383 (Vellekoop/Wilton Fijenoord) ⁶	Bekendheid met schade = daadwerkelijke bekendheid
HR 26 november 2004, NJ 2006/115 (Bosman/G) ⁶	Daadwerkelijke bekendheid ≠ bekendheid met juridische beoordeling
HR 3 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1052 (De Leeuw/Pinoccio)	Daadwerkelijke bekendheid = daadwerkelijk in staat om vordering in te stellen
HR 31 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:552 (Mispelhoef/Staat)	Daadwerkelijke bekendheid = daadwerkelijk in staat om vordering in te stellen = voldoende zekerheid dat schade is veroorzaakt door betrokken persoon
HR 4 mei 2018, ECLI:NL:HR:2018:677 (TMG/de Staat)	Daadwerkelijke bekendheid = daadwerkelijk in staat om vordering in te stellen = voldoende zekerheid over het bestaan, de oorzaak van de schade of verantwoordelijke persoon ≠ voldoende zekerheid over juridische beoordeling

6. Conclusie

Dat voor het gaan lopen van de verjaringstermijn ex art. 3:310 lid 1 BW niet is vereist dat de benadeelde ook daadwerkelijk bekend is met de juridische beoordeling van de feiten en omstandigheden die betrekking hebben op de

schade en de daarvoor aansprakelijke persoon, volgde reeds uit het *Bosman/G*-arrest uit 2004. In het arrest van 4 mei jl. bevestigt de Hoge Raad dit wederom. Hiernaast wordt duidelijk dat onzekerheid over het bestaan van schade, de oorzaak van schade of de daarvoor verantwoordelijke persoon, niet verward moet worden met onzekerheid over de juridische beoordeling van de feiten en omstandigheden die betrekking hebben op de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon. Een teleurgestelde schuldeiser die dit (al dan niet doelbewust) over één kam scheert, komt bedrogen uit. De verjaringstermijn ex art. 3:310 lid 1 BW gaat lopen nadat de schuldeiser wist van de schade en de daarvoor aansprakelijke persoon, ongeacht de juridische beoordeling hiervan.

Betekent dit dan dat onzekerheid over de juridische beoordeling altijd voor risico van de benadeelde zal komen? Nee, indien een benadeelde twijfelt, dienen zich twee ‘oplossingen’ aan:

- I) Om er zeker van te zijn dat de benadeelde zijn vorderingsrecht behoudt, kan hij de verjaring eenvoudig stuiten, bijvoorbeeld door middel van het sturen van een schriftelijke aanmaning. Dit is de meest zekere en gemakkelijkste manier om verjaring van de vordering te voorkomen.
- II) Ook indien een benadeelde al te laat is voor het stuiten van de verjaring is er nog een sprankje hoop. In het *Saelman*-arrest uit 2003 overwoog de Hoge Raad dat de korte verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW niet alleen in het teken staat van de rechtszekerheid, maar ook van de billijkheid. Dit heeft tot gevolg dat een beroep op de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid in bepaalde omstandigheden succesvol zou kunnen zijn.

Om deze bijdrage af te sluiten met de zaak tussen TMG en de Staat, is het nog vermeldingswaardig dat ook de advocaten van TMG een beroep op de derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid in hoger beroep hadden gevoerd. Echter, dit ketste af nu (a) TMG het argument dat de onpersoonlijke geschriftenbescherming geschrapt had moeten worden al eerder (in andere procedures voor 2012) had gevoerd, het *Football Dataco*-arrest voor haar dus niet onverwacht had kunnen komen, (b) TMG zelf stelde schade te hebben geleden vanaf 1998, (c) de door TMG aangehaalde eerdere rechtspraak op een andere situatie ziet en (d) de verjaringstermijn eenvoudig door TMG gestuit had kunnen worden.

⁶ Zie ook in: HR 24 januari 2003, NJ 2003/300 (*BASF/Rensink*), HR 31 oktober 2003, NJ 2006/112 (*Saelman*), HR 27 mei 2005, NJ 2006/114, HR 24 maart 2006, NJ 2007/377 (*Geldermalsen/Plameco*), HR 4 april 2008, NJ 2008/203 en HR 31 maart 2017, NJ 2017/165 (*Mispelhoef/Staat*).